

Marco Polo idealizált ábrázolása

Marco Polo

a tetoválásról

Felföldi Szabolcs

Amikor Cook kapitány tudós utastársa, Sir Joseph Banks egy polinéz tetovált férfival 1771 júliusában Angliába érkezett, az európai közvélemény szinte egyszerre döbbsz le és csodálkozott el a tetoválás szokásán, pedig írott és szerencsére manapság már régészeti források sora is bizonyítja, hogy a tetoválás korántsem volt ismeretlen szokás Európában a 18. századot megelőzően. (Ötzi tetoválásainak köszönhetően tudjuk, hogy már egészen a rézkortól kezdve!)

Marco Polo az egyik első nyomtatott kiadványban

Erre talán az egyik legjobb írásos bizonyíték a 13. századi itáliai világutazó, Marco Polo munkája, a *Csodák könyve*, amely kétségkívül a késő középkor egyik legnépszerűbb olvasmánya volt, s így például fontos szerepet töltött be Kolumbusz sorsának alakulásában, sőt Amerika felfedezésében is. (Kolumbusz Marco Polo könyvét olvasva szeretett volna eljutni az abban leírt csodás országokba, még hozzá nyugat felé hajózva.) A Belső-Ázsián keresztül a mongol kori Kínába eljutó itáliai kereskedő sokéves távol-keleti tartózkodást követően végül tengeri úton jutott vissza a Közel-Keletre, majd onnan Velencébe. (Amennyiben persze nincs igaza egy angol kutatónak, Francis Woodnak és követőinek, akik úgy vélik, Marco Polo valójában sohasem járt Kínában, legfeljebb Perzsiáig juthatott el, s beszámolóját más kereskedők úti élményeiből méríthette.)

A mű bevezetője szerint Marco Polo végül egy genovai börtönben mondta tollba élményeit egy bizonyos pisai úriembernek, Rusticchiónak vagy Rustichellónak. Művének későbbi hatását mi sem mutatja jobban, mint hogy egy olyan világban tudott széles körben elterjedni, amikor még Európában nem is ismerték a könyvnyomtatást (jelenleg is több mint 150 kézírata ismert, sőt egy 1477-es nyomtatott német nyelvű verziója arról tanúskodik, hogy a legkorábban kinyomtatott európai könyvek között volt). Marco Polo pedig – annyi más, csodálatos s az európaiak

Sir Joseph Banks

Omai, az Angliába hozott polinéz portréja

Egy oldal a Csodák könyvéből

számára hihetetlen dolog említése mellett – több ízben is megemlékezik a tetoválás szokásáról, így, ha másból nem is, ebből a könyvből már a művelt európaiaknak is ismerniük kellett az eljárást jóval Cook polinéziai hajóújtját megelőzően.

Mai szemmel nézve Marco Polo köteté egyébként korántsem könnyed olvasmány, leírásai ugyanakkor meglepően precíz, pontosak. Nincs ez másként a tetoválás szokásának említése-inél sem, Marco Polo könyvében ugyanis legalább három helyen is írt tetováltakról. Elsőként műve 50. fejezetében a következőképp:

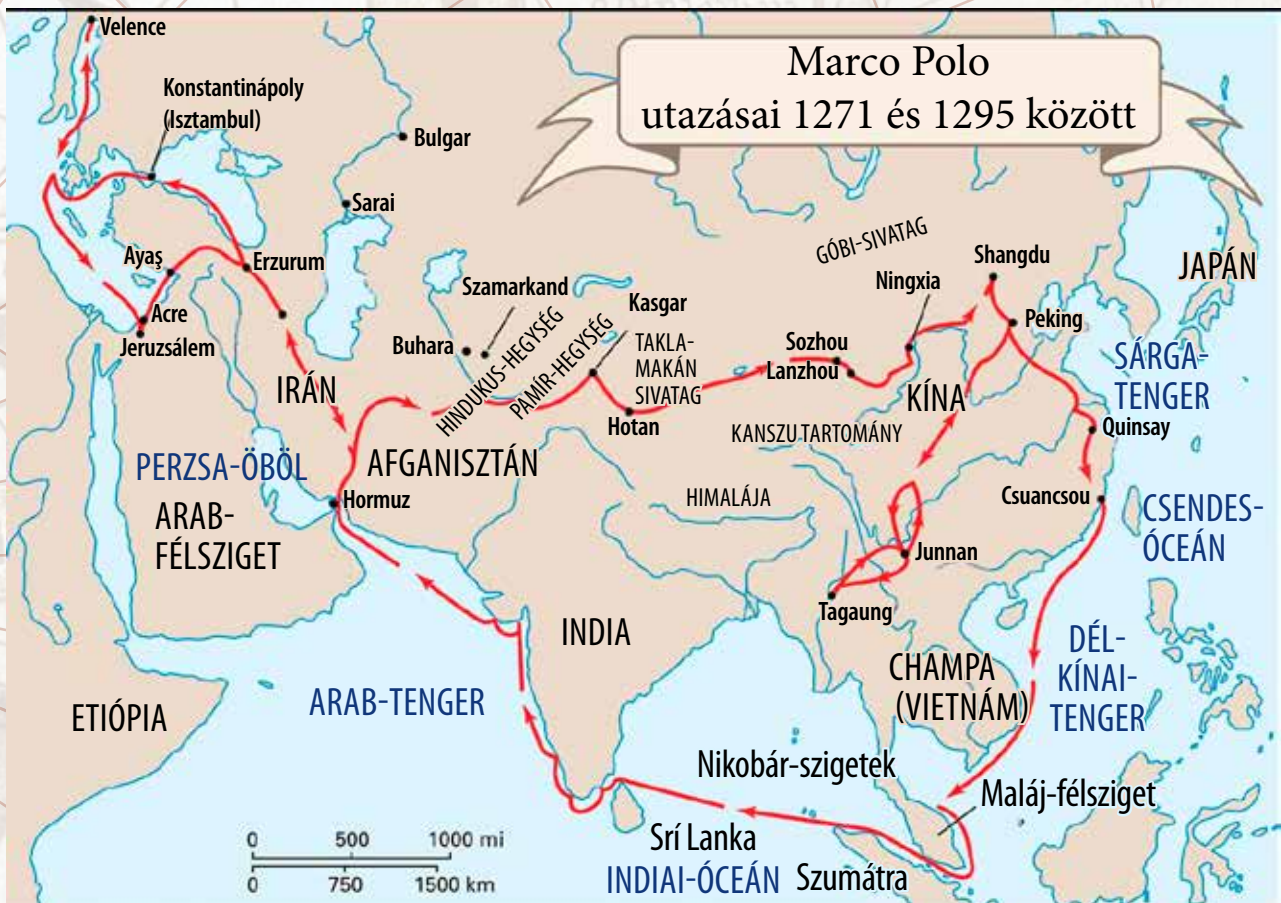
„Ha Karadzsan elhagyjátok, és öt napig utaztok nyugat felé, egy Zardandan nevű tartományba értek. A nép bálványimádó és a Nagy Kán alattvalója. A főváros neve Vocsan. Az ország népe csupa aranyfogat hord, vagy jobban mondva, egyfajta aranyburkolattal

Tetovált arcú derong nő

fedí a fogait; igen ügyesen csinálják: az alsó és a felső fogakat egyaránt el tudják fedni. De csak a férfiaknál dívik, az asszonyoknál nem. A férfiak karjukra és lábukra is fekete színű sávokat meg csíkokat mesterkednek, mégpedig a következőképpen: vesznek öt egymáshoz kapcsolt tűt, és ezekkel addig szúrják a húsuikat, míg vérzik, aztán valami fekete anyaggal bedörzsölik; ez soha nem tűntethető el. Az előkelőség és a finomság jelének tekintik az ilyen fekete sávot. Meg kell mondani, a férfiak úriemberek a maguk módján, és háborúskodáson, vadászaton és solymászáton kívül semmit sem csinálnak. Minden munka a nőkre hárul, akik háborúban foglyul ejtett rabszolgák segítségével végzik el.” (Vajda Endre fordítása)

A Marco Polo által leírt helyszín ma a délnyugat-kínai Junnan tartományban található Jung Csang (Baosan). E vidék népcsoportjai között pedig van olyan is, amelyik még a közelmúltig is gyakorolta a hagyományos tetoválás szokását. Az úgynevezett derung népcsoportoz tartozó nőket például az arcukon bambuszból készült tűkkel tetoválták. Ezt még zömmel férjhez menetelük előtt, nagyjából 12-13 éves korukban csinálták meg nekik, egy-egy nem tetovált arcú leány korábban férjhez sem mehetett. Ma már a szokás azonban eltűnőben van körükben, néhány tucat idősebb derung hölgyön kívül már nem élnek tetovált arcú nők Junnanban. S bár Marco Polo leírásában nem a nők, hanem a férfiak voltak tetováltak, a tetoválás ősiségének kérdésén Junnan tartományban ez nem változtat. A második részlet ugyanakkor talán még izgalmasabb: *„Kaudzsigu tartomány kelet felé fekszik, és királya van. A nép bálványimádó, és saját nyelvét beszéli [...] Az egész nép, vagy legalábbis nagy része bőrén túvel szúrt jeleket visel, melyek oroszlánokat, sárkányokat, sasokat, darvakat és tudom is én micsodát ábrázolnak, és ezek a képek úgy beleevődtek a bőrbe, hogy többé ki nem törölhetők. Ilyen jelekkel van tele arcuk, mellük, nyakuk, karjuk, kezük, hasuk is, egyszóval az egész testük; úgy csinálják, hogy először a kliens ízlése szerint való figurákat feketével rárajzolják az egész testre. Ezután kezét, lábát összekötözik, és két vagy három segéd megfogja; a mester pedig, kinek ez az egyetlen foglalkozása, öt tűt vesz elő, melyek négyszög alakban vannak megerősítve, az ötödikkel a közepén, ezekkel mindenhová odaszúr, ahol rajz van; közvetlenül ezután tintát öntenek a szúrásokra, amitől az előrajzolt ábra megje-*

lenik. Munka közben a kliens úgy szenved, hogy az felér a purgatórium kínjaival. Mégsem mondana le róla, mert ezt az előkelőség jelének tekintik, és azt csodálják a legjobban, aki leginkább eléltelenítette magát. Sokan bele is halnak a festésbe, mert közben túl sok vért veszítenek.” (Vajda Endre fordítása)

Kublaj nagykán

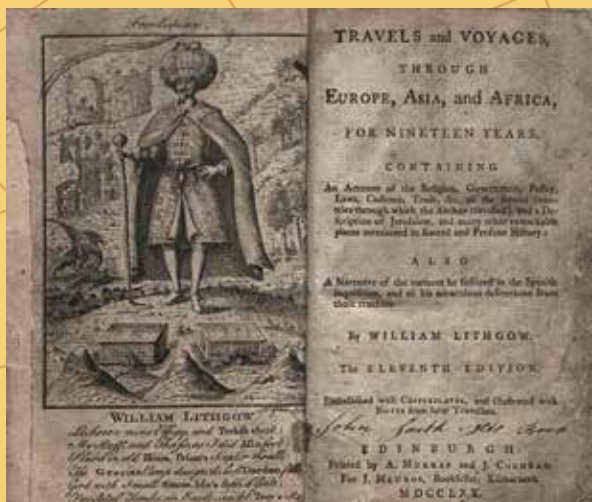
Kaudzsigu ma Kínán kívül esik, feltehetően a Vietnam északi részén található Giao Chi/Jiaozhi-vel azonosítható, a Vörös- és a Fekete-folyó vidékén. E királyság korábban két ízben is visszaverte a mongol támadást, mígnem 1287-ben elfoglalták a mongol nagykán, Kublaj seregei. Marco Polo bálványimádóknak a nem keresztényeket nevezi, többnyire a buddhistákat.

Érzékletes leírásából kiderül, hogy nem pusztán nonfiguratív tetoválásokkal lehet számolni ekkortájt, de állat- (oroszlánok, sasok, darvak) és egyéb figurális ábrázolások (sárkányok) használatával is. A fenti motívumok egytől egyig a kínai kultúra szerves részét képező alakokból kerültek ki. Marco Polo precízen leírja a tetoválás készítményének technikáját is, mely az „utólagos” festékanyag-bevitelnek köszönhetően valamelyest eltér a leginkább ismert technikától. Roppant izgalmasak egyúttal a tetoválás társadalmi elfogadottságára, sőt előkelőségére vonatkozó megjegyzések is. Ennek fényében már nem is annyira meglepő, hogy a harmadik részletben Marco Polo már valóságos tetoválóturizmusról emlékezik meg: „Itt van egyúttal Zajton kikötője, melyet az indiai hajók keresnek fel fűszerekkel és mindenféle értékes áruval. [...] A nép bálványimádó, rendkívül békeszerető, és szereti a könnyű, gyönyörűségekben gazdag életet. Sokan jönnek ide India belső részeiből,

Egy derong tetoválás eszközei és mintája

William Lithgow kötete, benne a szerző portréjával, török viseletben

John Bulwer 1653-as kötetének címlapja

Tetovált piktet ábrázoló metszet Bulwer kötetéből

hogy a korábban említett módon túvel telerajzoltassák testüket, mert a város lakói ebben a mesterségben igen jártasak.” (Vajda Endre fordítása)

Zajton ma a dél-kínai Csuanhsou városa, India pedig itt, ebben az esetben Kínát jelenti. A fenti, tetoválásra szakosodott mester, illetve a tetoválóturizmus említése is arra utal, hogy egy, a 13. századi Kínában valóban széles körben elterjedt szokásról lehetett szó.

Itt és most nem kívánunk állást foglalni a közel negyed százada folyó tudományos vitában azzal kapcsolatban, hogy Marco Polo maga járt-e Kínában, de a fenti három passzus arról tanúskodik, hogy akár ő maga, akár más volt is szemtanúja a kínai tetoválásoknak és azok készítésének, meglehetősen pontos, precíz képet közvetítettek minderről.

A tetoválás szokása pedig a Marco Polo által is használt selyemúton messzire terjedhetett el, akár a selyemút legnyugatibb végpontjának számító Közel-Keletig és Levantéig. A tetoválás kora újkori történetével foglalkozó történész, Anna Felicity Friedman véleménye szerint a Szentföldről Európába visszatérő keresztesek, majd a későbbi levantei (máltai, itáliai stb.) kereskedők, tengerészek körében is rendkívül népszerűek voltak a vallásos tematikájú – kereszteseket, szent szimbólumokat, pl. a Madonnát ábrázoló – tetoválások. Ilyet bizonyítható módon a Szentföldön megforduló William Lithgow is magára tetováltatott 1612-es jeruzsálemi zarándokútja során. John Bulwer igen beszédes című, 1653-ban Londonban kiadott könyvében, az *Anthropometamorphosis*-ban ugyancsak több szót ejt és képeket is közöl tetovált emberekről, így bár Cook említett 1771-es expedíciója kétségkívül fordulóponthoz jelentett a tetoválás modern kori elterjedését illetően, szó sincs arról, hogy Európában csak ekkor találkoztak volna először a tetoválás szokásával. S bár a keresztes háborúk kora rég elmúlt, és a levantei kereskedelem is kétségkívül lehanyaglott már a 18. század végére, Marco Polo műve ékes bizonyítékát adja, hogy az Óceániát megjárt brit matrózok által újból elterjesztett és mára globális divathullámmá erősödött tetoválás már a középkori Európában is jól ismert volt. Ezért azt is mondhatjuk, hogy bár időről időre eltűnt a tetoválás Európából, ilyen vagy olyan forrásból végül mindig valahogy visszatalált az öreg kontinensre.

Lithgow tetoválása